

DESPRE TUDOR VLADIMIRESCU ȘI REVOLUȚIA DIN 1821

Disertație susținută cu ocazia ceremoniei de acordare a titlului de Doctor Honoris
Causa al Universității din Craiova

Acad. Gheorghe **PLATON**

*Tudor Vladimirescu, "prin lucrările și prin jertfa
sa către patrie, a ridicat un drept al nației călcat de
o sută cincizeci de ani de Poarta otomană...".*
(Mihai Cioran)

Într-o lucrare anterioară, publicată în 1982, în care formulam câteva opinii cu privire la problemele fundamentale ale revoluției din 1821, am pledat, printre altele, în favoarea situării fenomenului "în fluxul dezvoltării istoriei", considerându-l drept un reflex al procesului de creștere a societății. Apreciam, atunci, că forțele revoluției nu s-au declanșat spontan în anul 1821, că acumularea s-a realizat în timp, programul național, strategia și tactica luptei politice definindu-se treptat, în acord cu realitățile interne și condițiile politice internaționale. Revoluția, continuam în același sens, trebuie înțeleasă – în latura sa politică, cel puțin -, drept o continuare, în noi împrejurări și cu alte mijloace, a eforturilor anterioare. În strânsă legătură cu aceasta, am considerat, totodată că revoluția din 1821 a început sub conducerea acelorași forțe politice naționale, care, în întreaga epocă de dominare a fanarioților și, mai cu seamă, spre sfârșitul acesteia, nu au ostenit să solicite restabilirea domniilor pământene, restituirea raialelor și stabilirea graniței pe talvegul Dunării, recunoașterea vechilor drepturi și privilegii sau chiar înlăturarea dominației otomane, unirea și independența.

Apreciind că, în condițiile specifice anului 1821, au fost reluate, adâncite și concentrate eforturile anterioare, nu am putut fi de acord cu aserțiunea potrivit căreia revoluția din 1821 ar fi fost opera unui singur om, a lui Tudor Vladimirescu. Problematika unei revoluții este mult prea complexă și complicată pentru a putea fi pusă, însușită și soluționată de un singur om. Prin urmare, considerând că au existat forțe sociale și politice diriguitoare, interesate în schimbare, nu am acceptat nici aprecierea că Tudor Vladimirescu ar fi fost *conducătorul* revoluției românești. De altfel, mai demult, noi înșine am săvârșit această eroare metodologică.

Sugestia noastră nu putea și nici nu poate atinge prestigiul eroului și însemnătatea jertfei sale. Dimpotrivă, stabilirea dimensiunilor reale ale fenomenului revoluționar avea, în opinia noastră, darul de a sublinia, și mai puternic, valoarea contribuției sale, de a reliefa importanța și semnificațiile revoluției. Începută de forțele politice interne, aceasta a continuat și după moartea lui Tudor Vladimirescu, prelungindu-se într-o largă acțiune pe plan

politic și spiritual, deschizând calea dezvoltării moderne. Complexitatea fenomenului – ne încheiam observațiile – obligă la o abordare a acestuia într-o viziune largă, de natură a-l integra organic în cuprinsul epocii care l-a produs și în care s-a desfășurat.

Rândurile care urmează, izvorâte dintr-o mai adâncă reflecție pe marginea evenimentelor și a oamenilor care au participat la săvârșirea lor, au drept obiectiv să lărgescă perspectiva în judecarea acestui important fenomen al istoriei noastre naționale.

În preajma anului 1821, țările române se aflau – demult, încă – angajate pe calea schimbării; națiunea își individualizase profilul, solidaritățile moderne se cristalizaseră, spiritul european avea un mai larg câmp de manifestare. În contact cu cele europene, Luminile românești își afirmau valorile și funcțiile înnoitoare. În limitele impuse de specificul dezvoltării noastre istorice, spațiul românesc se înscrie acum în aria în care acționa *Revoluția atlantică*, sub a cărei acțiune transformatoare America și Europa și-au desăvârșit structurile moderne. “Revoluțiile” *demografică, agrară, industrială și ideologică*, părți componente ale acestui mare ciclu, legate între ele prin mii de fire și relații cauzale, au acționat – fără sincronie și uniformitate, însă – asupra întregului spațiu ce intrase sub incidența forțelor proprii lumii capitaliste. Deși s-au desfășurat la periferia spațiului în care acționa acest mare proces transformator, în sfera economică și politică a celor trei mari imperii limitrofe, fenomenele caracteristice teritoriului românesc s-au înscris în ritmurile europene. Transilvania a intrat cea dintâi în el evoluând mai rapid. Politica absolutismului lămurat, cea iosefinistă, mai ales, au favorizat ridicarea economică și socială a românilor, afirmarea individualității proprii, a personalității naționale. Unirea cu biserica Romei, crearea unei active pătri intelectuale au impulsivat mișcarea politică națională, încununată, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, de *Supplex Libellus Valachorum*. Mișcarea provocată de acest adevărat act de naștere al națiunii, a accelerat procesul de individualizare culturală și politică. Înainte ca *Revoluția* din 1789 să-și afirme și să-și răspândească principiile înnoitoare, răscoala lui Horea, din 1784, trasase, cu fermitate, dimensiunile sociale ale mișcării naționale a românilor din Transilvania. Curentul generos al *Școlii ardelenice* a răspândit, cu ferveur, pe întregul spațiu locuit de români, ideile veacului, în acord cu spiritul și cu nevoile națiunii pe care o reprezenta.

Această acțiune, s-a mai spus, nu putea să se limiteze la teritoriul transilvan; ea s-a extins, firesc, contopindu-se cu mișcarea din Principate. În veacul fanariot, sub presiunea unei continue amenințări externe, când teritoriul celor două țări românești extracarpătice a fost transformat în teatru de bătălie, în obiect de compensație și de partaj, dezvoltarea, afirmarea noului, fără să fie spectaculare, au fost de adâncime și au afectat spiritele. Accentul luptei naționale a fost pus pe *lupta politică* ce avea drept obiectiv recunoașterea statutului juridic al autonomiei și înscrierea internațională a capitulațiilor în dreptul public european. Lupta națională din Principate, pentru recunoașterea statutului juridic (de independență, în fondul ei), se împletea și se completa cu mișcarea din Transilvania pentru recunoașterea românilor ca *națiune*, în sensul modern al

termenului, în cadrele politice ale provinciei. Cele două linii se întâlneau în finalitatea eforturilor, una *românească*.

Cu toate piedicile cunoscute, veacul fanariot a fost, totuși (în limitele impuse de realități), un veac de progres, în care modernizarea, în acord cu nevoile interne și cu spiritul vremii (fără să fie constantă și uniformă), a fost continuă, înregistrându-se progrese notabile. Transformările, natura și adâncimea lor, se reflectă în toate actele timpului. Dimensiunile sociale și economice ale progresului pe calea economiei și a relațiilor de piață sunt, acum, înregistrate mereu. Consecințele politice ale contactului românilor cu Revoluția franceză și cu ideile sale le regăsim înregistrate atât în *Supplex-ul* din 1804, de pildă, cât și în libelele care circulau la Iași în aceeași vreme, pătruns, după expresia marilor boieri moldoveni, de “spiritul revoluției franțozăști”. Societatea românească (nivelele superioare ale acesteia, cel puțin) trăia la tensiunea Europei timpului.

Lumea, nu numai cea intelectuală, ci întreaga comunitate umană, a cunoscut schimbarea generată de Revoluție. Nu în zadar, anul dezlănțuirii acesteia a fost apreciat drept “anul zero” al istoriei universale, reprezentând un nou punct de dezvoltare a istoriei omenirii. Românii au înregistrat și au trăit dramatic anii începutului de veac; speranța în consecințele benefice ale schimbărilor înnoitoare alterna cu spaima provocată de invazia pazvangiilor turci, de tratamentul dur aplicat populației de armata eliberatoare a Rusiei pravoslavnice, la care se adaugă ororile și consecințele războiului, dezamăgirea și deruta provocate de anexarea Basarabiei, act cu atât de grave consecințe. Acei dintre oamenii politici români, la curent cu proiectele de partaj și de anexiune, care, începând de la jumătatea secolului al XVIII-lea, s-au terminat cu târguierile interimperiale din anii 1806-1812 în legătură cu teritoriul românesc, au putut să încerce toate sentimentele: de la speranță la încredere, la neputință și temerea dispariției individualității naționale.

În această perioadă de uriașe prefaceri economice, politice și spirituale, *națiunea română* și-a schițat profilul, în pofida despărțirii prin granițele politice trasate și menținute de stăpânirea sau de dominația străină. Dezvoltarea capitalismului european, contribuind la accelerarea procesului de unificare națională, a inclus teritoriul românesc al Principatelor în planurile economice, geopolitice și strategice continentale, făcând din spațiul Dunării de Jos, la începutul secolului al XIX-lea, “*centrul de gravitație al lumii*”.

Tudor Vladimirescu și generația din care el făcea parte (apărută în jurul anului 1770) au cunoscut îndeaproape dramele lumii și cele românești ale acestor timpuri. S-au format în spiritul ideilor noi, au trăit îndoielile și spaimetele timpului, au împărtășit speranțele legate de transformările prin care trecea lumea. Integrarea eroului în vârtejul transformărilor, în spiritul și în mentalitățile vremii ne apropie, mai bine, poate, de înțelegerea resorturilor intime ale revoluției, la conducerea căreia evenimentele l-au situat. În copilărie, în tinerețe și în anii maturității, Tudor Vladimirescu a trăit – dramatic, uneori -, evenimentele și transformările din jur. A crescut în casa unui boier, potrivit rânduierilor timpului; a învățat carte, mișcându-se cu folos, în mediul boieresc, însușindu-și spiritul mercantil ce domina economia perioadei de trecere și observând – nu fără să

sufere și să riposteze – venalitatea și corupția care măcinau societatea în ultimele decenii ale stăpânirii fanariote, precum și consecințele acestora.

Tot în acord cu rânduielele vremii, și-a cumpărat rang de boierie și a intrat în administrație, întreținând strânse legături cu mediile conducătoare, dar și cu marea masă a contribuabililor, cu țărani din Oltenia, mai ales. De asemenea, a întreținut raporturi directe cu lumea comercială. Oltenia era, atunci, un important punct de legătură și de convergență interregională. Situată la confluența dintre Balcani, Adriatică și Transilvania, prin intermediul unei negustorimii extrem de active, provincia era angajată în strânse relații – ilicite, mai cu seamă – cu Bulgaria, Serbia și cu Austria, făcând un comerț prosper, de care a beneficiat, dezvoltându-se, o puternică și activă pătură a țărănimii libere. Întinse și active, relațiile respective erau de natură comercială, dar și umană și politică, într-un context în care, în Serbia, mai cu seamă, mișcările revoluționare, de eliberare, s-au desfășurat în lanț continuu.

Experiența căpătată de Tudor în cadrul acestor relații, formate și întreținute în atât de diverse medii, avea să-i fie de folos în anii revoluției, desemnându-l pentru rolul pe care și l-a asumat.

Potrivit unui obicei cu vechi tradiții și a unei practici locale, în tinerețe, Tudor a intrat în rândul corpului de panduri, în care a căpătat un mare ascendent. În fruntea unui important detașament, a luptat în războiul din 1806-1812. Atestatele primite din partea comandanților ruși îi pun în lumină bravura. A fost distins cu medalii, cu rang militar în armata rusă, căpătând, la cerere, și calitatea de supus al Rusiei. Ascendentul în rândul pandurilor explică rapiditatea cu care s-a putut constitui nucleul organizat al *Adunării norodului*.

Nu știm care erau adevăratele sale sentimente față de Rusia și, mai ales, măsura în care a fost afectat de consecințele războiului în care a luptat; de pierderea Basarabiei, mai ales. Mărturiile contemporane, tradiția la care face apel C.D. Aricescu nu conțin referiri în acest sens. Ele au în vedere, mai cu seamă, caracterul omului, atitudinea sa față de rânduielele sociale și politice.

Experiența politică a lui Tudor Vladimirescu s-a îmbogățit în urma călătoriei întreprinsă la Viena, în 1814, în împrejurările în care trebuia să se deschidă lucrările congresului de pace, care a urmat înfrângerii lui Napoleon I. Scrisoarea adresată lui N. Glogoveanu exprimă speranța în schimbările posibile care ar fi putut să se producă în urma unei noi așezări a echilibrului european. Această speranță era împărtășită, firește și de cercurile politice românești – aflate pe pozițiile *partidei naționale* – cu care Tudor întreținea legături și care erau interesate în restaurația națională. Așa se și explică desemnarea lui Tudor, *la cererea sa*, în fruntea acțiunii militare ce urma să înscrie mișcarea românească în contextul acțiunii generale care se pregătea.

Dacă episodul vienez ne edifică asupra orientării sale politice și a cunoștințelor în domeniul dreptului, reacția provocată la întoarcerea în țară de jafurile comise de turcii din Ada Kaleh și de pandurii răzvrățiți din Oltenia este edificatoare cu privire la poziția lui Tudor față de stăpânirea fanariotă. De asemenea, cunoașterea conținutului cărții lui Petru Maior, *Istoria pentru începuturile românilor în Dacia*, și a calendarelor, cu largă circulație în Țara Românească în primele decenii ale secolului, precum și contactul –posibil,

credem – cu Eteria revoluționarului grec Rhigas ne pot lămuri asupra sentimentului național, în accepțiunea sa modernă căruia Tudor Vladimirescu îi va da o atât de limpede expresie în proclamațiile și în luările sale de poziție din timpul insurecției revoluționare.

Iată-l, așadar, pe Tudor (luându-l doar pe el ca etalon) participând, într-un fel sau în altul, la schimbările timpului; este amestecat, activ, în formele noi ale vieții, intră într-un nou gen de relații cu oameni aparținând unor categorii sociale diferite, de care-l apropiau slujba oficială, îndeletnicirile comerciale ș.a. Om al timpului, el acționează și gândește în spiritul acestuia.

Firește, în cele spuse de noi până acum, menite să sugereze legăturile lui Tudor Vladimirescu cu mediul în care s-a născut și a acționat și cu atmosfera spirituală a timpului în care a trăit, nu ne-am putut sprijini pe informații noi. O nouă lectură a materialului existent, regândit în acord cu nivelul de înțelegere al vremii noastre, obligă la redimensionarea unor fapte aparținând primelor decenii ale secolului al XIX-lea. Nu este vorba doar de reevaluarea personalității eroului în lumina prefacerilor importante ale vremii *Revoluțiile* timpului care au angajat națiunea română și au contribuit într-o manieră decisivă, la definirea profilului acesteia – au scos pe primul plan al istoriei, la noi ca pretutindeni în Europa, *poporul*. La fel ca în Transilvania anulului 1784 – la alte dimensiuni, însă, și cu alte consecințe – poporul, națiunea română, a intrat în istorie cu întreaga sa forță, obținând “dreptul de cetate”. În acest proces, Tudor Vladimirescu a jucat un rol important. Nu el a fost acela care a ridicat poporul; aceleași împrejurări care l-au situat pe erou în centrul prefacerilor și al evenimentelor au schimbat și poziția comunității căreia aparținea și pe care a reprezentat-o. Destinul l-a propulsat în rândul conducătorilor acestei mari mișcări de afirmare națională.

După înfrângerea lui Napoleon – care, la rândul său, supusese Revoluția regimului imperial – popoarele s-au ridicat, pretutindeni, împotriva regimului restaurației și opresiunii. Revoluția își continuă marșul ei triumfător: din îndepărtata Americă latină, în Spania, în Italia și în Grecia, în statele germane și în posesiunile europene ale Porții. Principatele nu au rămas în afara acestei mișcări de eliberare politică și spirituală. Au mers, și de această dată, *în pas cu timpul*, cu logica și cu imperatiivele acestuia, angrenate fiind într-o mișcare ireversibilă, din care nu se puteau desprinde. Și pentru ele, progresul era indisolubil legat de factorul național, de posibilitatea, de multă vreme afirmată, de a se dezvolta în acord cu *capitulațiile*, cu autonomia pe care o posedau în drept, care fusese încălcată și știrbită “prin dreptul forței”.

La fel ca în Transilvania, aceste drepturi la existență proprie nu puteau fi cucerite cu armele. Ele existaseră, fuseseră nesocotite și trebuiau restabilite; armele nu puteau decide împotriva forței imperiilor ce ne înconjurau, disputându-și teritoriile românești. Un popor dezarmat nu putea, totuși (în logica aceluia timp istoric, și nu numai în a acestuia) să-și ceară și, mai ales, să și obțină recunoașterea drepturilor. Armata era simbolul autonomiei și instrumentul de realizare a opțiunilor naționale, aceleași cu opțiunile generale ale națiunilor europene, intrate în noua istorie. Secolul al XIX-lea, născut sub semnul Revoluției franceze, a fost *secolul naționalităților*. Națiunile, definite sub semnul Revoluției, al ideilor acesteia, își afirmă pretutindeni existența. Sub raportul

dezideratelor sociale, politice și naționale, românii s-au încadrat în fluxul înnoitor ce schimbase înfățișarea lumii.

În această perspectivă, în asociere cu schimbarea generală la nivel continental, mișcarea românilor pentru eliberare și identitate națională apare, pe cât de oportună și firească, pe atât de necesară. Eteria și revoluția grecilor au fost ocazia și nu cauza revoluției românești. Aprecierea lui N. Bălcescu, formulată în legătură cu definirea rădăcinilor istorice ale revoluției de la 1848, este valabilă și pentru explicarea cauzelor revoluției naționale din 1821.

În legătură cu cele discutate mai sus, sunt necesare, credem, unele precizări, privitoare la caracterul revoluției: *antiotoman* sau *antifanariot* și la natura raporturilor cu Eteria greacă. Cei care au pus accentul (nu fără temei, de altfel) pe latura internă a revoluției, susținând independența ridicării românești față de Eterie, și-au exprimat surprinderea atunci când, ne-am pronunțat, firesc, în favoarea caracterului ei antiotoman, nemărturisit direct, apreciind că atitudinea antifanariotă nu putea fi manifestată independent, în condițiile în care regimul instaurat în Principate reprezenta expresia (cea mai dură) a suzeranității (dominației politice) a Porții. Contemporanii evenimentului, turcii, precum și diplomații acreditați în capitala Imperiului nu disociau cele două aspecte, după cum nu au disocia ridicarea lui Tudor de cea a grecilor, cu toate declarațiile liniștitoare ale acestuia și ale boierilor. În privința raporturilor cu Eteria, ele nu făceau obiectul unei opțiuni politice; în limitele în care au existat anumite interferențe, acestea au fost dictate de factori comuni, de conjunctură.

Se impune, aici, o precizare suplimentară. Este limpede faptul că lupta forțelor politice autohtone în secolul al XVIII-lea, care, după 1772, mai cu seamă, și-a găsit expresie în memoriile și proiectele de reformă cunoscute, a fost orientată spre *recunoașterea autonomiei* înscrisă în *capitulații*. Din interese proprii și în limite care-i erau convenabile, Rusia, mai cu seamă, a sprijinit eforturile românilor, înscriind problema capitulațiilor în actele oficiale încheiate cu Poarta (sau silind-o să emită acte interne în favoarea cererilor formulate de boierii români). În felul acesta, problema naturii raporturilor juridice ale Principatelor cu Poarta, a drepturilor și a îndatoririlor ce decurgeau din regimul de suzeranitate au fost înscrise în dreptul public european. Nu fanarioții au încălcat regimul de autonomie, ci Poarta, numindu-i pe acești străini ca domnitori ai celor două Principate. Aceștia, la adăpostul umbrelei protectoare oferite de Poartă, au introdus sau au patronat, în interior, regimul de corupție bine cunoscut. Efortul politic al românilor era orientat, așadar, spre a determina Poarta să recunoască regimul juridic legal, fixat prin capitulații și să renunțe la numeroasele practici abuzive pe care fanarioții le săvârșeau, nu din propria inițiativă, ci pentru a face față cerințelor Porții, nevoilor continue de bani ale acesteia, venalității și corupției uriașului aparat birocratic otoman (practic, înlăturarea *regimului* și revenirea la *domniile pământene* reprezentau obiectivul esențial al apelului continuu la capitulații).

Cine parcurge *rapoartele* "agenților diplomatici" (capuchehăielor) ai lui Constantin Mavrocordat la Constantinopol desprinde mai limpede legătura strânsă existentă între fanarioți și Imperiu, precum și dificultatea explicării faptelor prin simpla, inoperanta disociere de care am pomenit.

“Mulți sunt supărați (la Poartă), consemnează, de pildă, agenții respectivi, că nu primesc des daruri, dar dacă o să vrem să-i cultivăm pe toți, nu ajung nici veniturile Moldovei și nici ale unei împărății, mai ales în vremuri ca acestea când cei mari nu au nici pic de milă”. “*Toată Poarta s-a pornit pe cerul*”, constată aceștia, îngroziți de proporțiile corupției și ale venalității pe care ei înșiși le practicau.

Consecințele acestui sistem sunt cunoscute. Ele nu sunt rezultatul direct al acțiunii fanarioților. Aceștia au fost instrumentele prin intermediul cărora Poarta a întreținut regimul, menit să-i garanteze o securitate sporită și avantajele materiale necesare în noile condiții politice. Nu este de crezut că oamenii timpului îi absolveau pe turci de vexațiile și jaful fanarioților.

După invaziile pustiitoare ale pazvangiilor, cu sprijinul Rusiei, prin Hâtșeriful din 1802, autonomia celor două Principate a fost lărgită. Numeroase dispoziții, fără valoare practică, i-au urmat. Situația existentă sub administrația ultimului domn fanariot este o dovadă în acest sens. Disocierea nu era cu putință.

În fond, însă, luptând pentru recunoașterea și respectarea autonomiei, în limitele în care aceasta era înscrisă în capitulații, românii, forțele politice care-i reprezentau, se pronunțau – indirect, cel puțin -, în favoarea independenței, care, potrivit vechilor tratate, trebuia să fie recunoscută de Poartă. Înlăturarea regimului fanariot, prin intermediul căruia Poarta otomană abuza de drepturile ce-i reveneau în calitate de suzerană, reprezenta un fapt firesc, rezultat din dreptul de autonomie. *Disocierea* pe care documentele revoluției o stabilesc între turci și fanarioți, care a oferit unora dintre istorici prilejul de a considera revoluția românească drept antifanariotă și nu antiotomană, are, credem, o altă explicație.

În condițiile dezvoltării istorice, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, în contextul complicat strategic și geopolitic, determinat de acțiunea militară directă în zonă a celor trei imperii învecinate, în condițiile existenței unor multiple interese politice și strategice ale principalelor puteri europene, acțiunea națională a românilor nu putea fi decât una *exclusiv politică*. Lupta armată, deși, uneori, a adus servicii substanțiale Rusiei, prin acțiunea voluntarilor români (ca în cazul războiului din 1806-1812, mai ales), nu putea să fie decât simbolică. Armata română care, altădată, sfidase puterea otomană, nu mai exista. În 1848 – metoda à rebours” poate fi utilizată în cazul care ne interesează – în virtutea dreptului de autonomie, pe care tratatul de la Adrianopol îl recunoscuse formal, românii, cei din Muntenia, mai ales, și-au îngăduit să întreprindă o tentativă de a restabili ordinea în propria lor țară și de a-și da legi în acord cu *spiritul veacului*, de a chema poporul la sprijinirea programului de reformă, de a-și crea o armată națională ca instrument de apărare. În acord cu *dreptul*, revoluția română nu a fost îndreptată – direct și manifest afirmat -, nici împotriva regimului de suzeranitate nici împotriva protectoratului. Cele două puteri care dețineau aceste privilegii, în virtutea tratatului amintit, trebuiau să fie garantele autonomiei, a dreptului românilor de a se organiza în interior în acord cu propriile lor opțiuni.

În virtutea dreptului internațional, ridicarea românilor, făcută în respectul statutului juridic recunoscut de puteri, nu putea fi contestată. Apelul la Europa se sprijinea pe această realitate juridică și politică. De altfel, Turcia s-a arătat

dispusă să trateze; a făcut-o chiar. Rusia, ea însăși, nu a contestat dreptul de autonomie al românilor din Țara Românească, a cărei garantă era. A avertizat Europa, în celebra circulară din 19/31 iulie 1848, asupra consecințelor nefaste pe care tendințele pandacice (de unitate integrală) le putea avea pentru securitatea și integritatea celor trei imperii limitrofe cu românii și pentru echilibrul european.

În 1821, ridicarea românilor a avut drept obiectiv apărarea autonomiei, grav încălcată de ultimii domni, care, împreună cu boierii țării, i-au lăsat pe locuitori "mai goi decât morții cei din mormânturi". De la început, mișcarea este situată în limitele suzeranității, subliniindu-se avantajele care ar decurge, în folosul Porții, din restabilirea autorității sultanului, zdruncinată de abuzurile ultimilor domnitori fanarioți. Programul propus de Tudor, finalizat în *Cererile norodului românesc*, moderat, nu solicitase – asemenea celorlalte mișcări europene în care intervenise Sfânta Alianță -, instituirea unui regim constituțional, ci restabilirea suzeranității în limitele sale firești, prin respectarea *drepturilor țării*. Practic, nu exista intenția de a lupta împotriva turcilor, alternativa fiind respinsă de majoritatea oamenilor politici ai timpului.

În lumina desfășurării evenimentelor, atitudinea factorilor politici cu responsabilitate apare întrutotul justificată. Ambiguitatea voită sau aparentă numai a unor declarații sau acte nu reflectă slăbiciunea oamenilor; ea dă doar expresie situației incerte, de insecuritate, de gravă amenințare în care se aflau cele două Principate românești, situate la intersecția unor interese strategice și politice atât de importante. Oamenii politici români, inclusiv Tudor Vladimirescu, care trăiseră evenimentele ultimilor două decenii (epopeea napoleoniană, consecințele politicii continentale asupra spațiului românesc, urmările ultimului război ruso-turc) asistaseră la drama răpirii Basarabiei și la consecințele invaziei armatelor lui Napoleon în Rusia, aveau, cu siguranță, o bogată experiență politică. Oricum, în condițiile vremii, le era limpede faptul că schimbarea situației românilor nu putea fi înfăptuită decât pe cale politică. Aceasta era, cel puțin, convingerea unei importante părți a boierimii române. Nu este de presupus că oamenii politici ar fi îmbrățișat, cu ferve, ideea participării la o ridicare armată împotriva turcilor. Românii erau cei mai în măsură să-și dea seama de riscul unei asemenea tentative. Tudor Vladimirescu însuși și-a exprimat neîncrederea cu privire la șansele militare ale întreprinderii lui Ipsilanti.

Eterea, însă, organizată pe teritoriul Rusiei, cu sprijinul tacit al autorităților rusești și bucurându-se de simpatia mărturisită a țarului, având drept obiectiv tactic ridicarea armată a popoarelor din Balcani (poate și pentru a da viață *Marii idei*, de reconstituire a Imperiului Bizantin), nu putea să nu oblige cercurile politice românești (acelea care erau angajate în apărarea intereselor țării) la o altitudine. Dacă domnitorul Moldovei s-a raliat Eteriei, asemenea comandanților trupelor de arnăuți din Moldova și din Țara Românească, forțele naționale românești nu puteau face același lucru fără asigurările și rezervele corespunzătoare. Dictată de interese care decurgeau din realitățile politice, atitudinea românilor trebuia să fie una de *expectativă prudentă*. Atitudinea Rusiei, care fără să-și precizeze, oficial, poziția, sprijinea acțiunile Eteriei și faptul că teritoriul Principatelor urma să fie folosit, ca și în trecut, drept "bulevard de trecere", în cel mai fericit caz, sau ca teatru de acțiune militară, impuneau măsuri

de natură să asigure interesele naționale. Neutralitatea nu era posibilă (nu avea de la cine să fie cerută și nu era nimeni dispus s-o respecte). În egală măsură, nu putea fi vorba despre o colaborare deschisă, acțiune deosebit de riscantă. Cântărirea alternativelor și credința că, dincolo de desfășurările militare, ridicarea grecilor și a celorlalte națiuni din Turcia europeană va determina o intervenție politică și diplomatică a Europei, putând avea consecințe benefice, în sensul unei noi organizări a sud-estului european -, au dictat o colaborare *sui generis*, cu manifestarea unei rezerve prudente. Este de presupus că această colaborare s-a limitat doar la crearea condițiilor pentru trecerea armatelor eteriste pe teritoriul românesc.

Ridicarea românilor nu se putea face în virtutea aceluiași considerente. Ascuțișul armei Eteriei era direct îndreptat împotriva Porții. Românii nu-și puteau îngădui aceasta. Ei au uzat de dreptul de autonomie (pe care, în fond, o asimilau independenței) pentru ca, în împrejurări pe care nu le aleseseră, să-și justifice acțiunea de a stabili ordinea în țara lor, de a reface autoritatea reală a sultanului, într-un regim în care reciprocitatea relațiilor impuse de regimul de suzeranitate să fie respectate. *Adunarea norodului*, armata, era chemată să asigure *dreptatea și slobozenia* în numele cărora fusese ridicat poporul și să apere dreptățile țării împotriva oricui le-ar nesocoti sau încălca. În starea de incertitudine și de confuzie existente, acest lucru era esențial. Prima acțiune importantă efectuată de *Adunarea norodului* a fost ocuparea capitalei, amenințată de înaintarea trupelor eteriste; apoi, când împrejurările au impus-o, *Adunarea* și-a îndreptat armele împotriva turcilor. Cât privește apărarea intereselor naționale, independența față de Eterie a fost totală. Tudor Vladimirescu, așa cum a și declarat-o limpede, se afla cu sabia în țara sa.

Ambiguitatea situației poate fi lesne observată. Nu forțele românești au produs-o, însă. Românii s-au ridicat împotriva domnilor fanarioți (care, în unire cu boierii pământeni au jefuit țara) și, în virtutea dreptului de autonomie, au tratat cu Poarta, înfățișându-i un program minimal, care avea drept obiectiv nu atât *slobozenia*, cât, mai cu seamă, înlăturarea acelor practici abuzive și a personajelor politice care contribuiseră la înrăutățirea situației materiale a poporului. Pe de altă parte, înțeles în principiu cu eteriștii, ale căror planuri nu le cunoștea, însă, în întregime, Tudor a manifestat, mereu, o rezervă prudentă, fiind gata să intervină pentru apărarea intereselor țării.

Aceeași aparentă ambiguitate se degajă și din atitudinea comandantului militar față de țărani. Chemarea înscrisă în *Proclamația de la Padeș* era "stârpirea averilor rău agonisite ale tiranilor boieri" (nu și a celor "făgăduiți", însă). În desfășurarea evenimentelor, însă, Tudor s-a străduit să controleze mișcările țărănești, să disciplineze armata, să mențină ordinea în țară, să apere populația în eventualitatea unei intervenții armate otomane.

Ambiguă este, de asemenea și atitudinea boierilor; la început, cu scopul de a-și ascunde adevăratele intenții, apoi, din îngrijorarea provocată de turnura luată de ridicarea poporului, de consecințele dezavuării rusești și de eventualele repercursiuni ale intervenției armate turcești. Faptele ar trebui să fie reevaluate și rediscutate, atât în litera documentelor, cât și în logica înlănțuirii acțiunilor și a evenimentelor.

Dacă nu suntem de acord cu aprecierea potrivit căreia Tudor Vladimirescu ar fi fost *conducătorul* revoluției din 1821, aceasta nu reprezintă o tentativă de *demitizare* (la modă astăzi, se pare) a acestui important eveniment al istoriei noastre naționale și a unei personalități intrate în conștiința obștei și în Pantheonul istoriei românești. Dimpotrivă, situarea mai exactă a eroului în mijlocul evenimentelor în care a evoluat reliefează silueta unei personalități care a rămas exemplară, de fapta și de numele căreia este legată intrarea poporului român în istorie în deplinătatea drepturilor sale. Boierii, forța politică conducătoare în societatea românească și-au jucat și de această dată rolul pozitiv. Când au constatat – după dezavuarea țarului – că jocul este pierdut din punct de vedere politic (domeniu pe care scontau), marea majoritate a trecut granița: în Transilvania, cei din Țara Românească, în Bucovina și în Basarabia cei din Moldova. Din afara hotarelor, în acord și cu recomandările formulate de Tudor Vladimirescu, ei au continuat demersurile politice în favoarea celor două Principate. Aversiunea lui Tudor Vladimirescu împotriva boierilor, a celor mari, mai cu seamă, împotriva rapacității atât de dureros resimțită de popor în această perioadă de tranziție, nu l-a împiedicat, să colaboreze cu ei pe plan politic, teren pe care, singur, nu avea autoritatea necesară.

Măreția pandurului din Vladimiri constă în curajul cu care și-a asumat responsabilitatea politică și militară atunci când împrejurările l-au situat în fruntea evenimentelor și în consecvența pe care a manifestat-o față de interesele celor mulți, pentru *dreptatea și slobozenia* cărora a luptat, cu prețul sacrificiului suprem. *Patria este poporul, iar nu tagma jefuitoare* rostea el, definind noul înțeles, național, al noțiunii, situând poporul român la înălțimea importanței și a forței pe care le reprezenta, în noua perspectivă a istoriei moderne. Capacitatea sa militară și competența politică manifestate, spiritul întreprinzător și responsabilitatea asumate i-au făcut pe contemporani să-l considere drept “un Cromwell al zilelor noastre”, să-l compare cu Masaniello.

Félix Colson îl consideră pe Tudor “*geniu recunoscut al insurecției valahe până la 1821*”, părerea sa apropiindu-se de aceea a lui Ștefan Scarlat Dăscălescu, ce l-a cunoscut îndeaproape. Departe de a-l simpatiza, acesta remarcă faptul că eroul “era om de inimă și hotărâtor poate și ambițios și din aceste calități se naște vitejia. Cine știe ce ar fi fost într-o altă sferă, într-o altă epocă, cu spiritul mai cultivat un asemenea om. Avea stofă de om mare, iar timpul, locul și mijloacele i-au lipsit”.

După mai bine de 100 ani de înjosire și degradare materială-morală și spirituală, poporul român își afirmă prezența și opțiunile pe arena istoriei. Era o afirmare pe un plan superior, care o continua și o întregea pe cea din 1784. *Ridicarea lui Tudor* a spus, cu dreptate, N. Bălcescu, “*fu deșteptarea nației*”. A reprezentat argumentul hotărâtor care l-a convins pe turci să fie de acord cu restaurarea domniilor naționale. Analizând fenomenul în această perspectivă, A.D. Xenopol a notat, la rândul său: “Când turcii văzură că un popor întreg cere restatornicirea vechii sale stări ei se hotărâră să o încuviințeze speriați de răscoala grecilor și nevoind să mai provoace, după înăbușirea ei, o nouă tulburare între români, pentru redobândirea domniilor naționale. Fără revoluție lui Tudor Vladimirescu, cererile boierilor ar fost puse la o parte, precum se mai

făcuse; ele nu ar fi avut nici un răsunet, nici o însemnătate fără sprijinul maselor. Numai teama de revoluția românească, care oprise totdeauna pe turci de a pface Țările Române în pașalâcuri, îi impuse și acum a asculta de dorințele lor”.

În această *ridicare a poporului*, lui Tudor Vladimirescu i-a revenit un rol determinant. A manifestat talent politic, fermitate, hotărârea neclintită de a câștiga și de a apăra *drepturile țării*. În realizarea acestei înalte îndatoriri civice și patriotice, el nu a făcut nici un compromis. Și-a asumat întreaga responsabilitate, cu riscul mărturisit de a fi “îmbrăcat cămașa morții”.

I s-a atribuit rolul de *conducător* al revoluției, de către contemporani, mai întâi, de posteritate și de istorici mai apoi, pentru faptul că a fost conducătorul poporului înarmat, care a deschis drumul națiunii române în secolul naționalităților. Prin conducătorul ei, revoluția de la 1821 “a strigat dreptate și a cerut ca tot românul să fie liber și egal, ca statul să se facă românesc. Ea fu o revoluție democratică”, aprecia N. Bălcescu, situându-l pe Tudor în galeria eroilor naționali, alături de Horea”. Întâmplărilor de la 1821 consemna, la rândul său, M. Kogălniceanu, aducându-și, și el, tributul de recunoștință eroului, faptei sale și revoluției, suntem datori cu orice propășire ce am făcut de atuncea, căci ele ne-au deșteptat duhul național.

Din rațiuni acre se sprijină pe aceleași convingeri, ne-am îndreptat interesul și stăruința spre izvoarele vieții noastre naționale, cu credința că eforturile contemporane, consacrate unui plus de cunoaștere, nu poate fi păgubitoare, dimpotrivă.